

CONSTRUCCIÓ SOCIAL DES DE L'ANTROPOLOGIA STEINIANA

APROXIMACIÓ AL PENSAMENT SOCIAL D'EDITH STEIN

Joan Manel Gutiérrez

"L'home està cridat a viure al seu interior, prenent en les seves brides tot ell: solament partint d'aquí podrà l'home trobar el punt que té assignat al món"

Edith Stein

101

L'autor d'aquest article, bon coneixedor de l'antropologia d'Edith Stein, explora alguns temes de la seva obra referits directament a la persona humana i a la seva dimensió social i interpersonal. Sense aprofundir en totes les qüestions del pensament steinià, l'autor proposa una introducció al concepte de persona que es desprèn de l'obra de l'autor de *Ciència de la creu*.

1. Introducció

Sens dubte, Edith Stein¹ (1891-1942) és un dels testimonis més convincents del nostre segle XX. Després de contemplar la riquesa de la seva vida i personalitat... qui no ha restat gratament sorprès?.

El professor Grabman, un dels grans del pensament actual, que va conèixer personalment a la intel·lectual alemanya, la considera com a *"una filòsofa tan profunda, que en les seves elucubracions ha anat des de Husserl fins a sant Tomàs, i al mateix temps va viure com a carmelita descalça en el món espiritual de santa Teresa i de sant Joan de la Creu, pertany per aquesta connexió a allò més sublim que es pugui*

¹Al setmanari *Catalunya Cristiana* (pàg. 34) del 2-9-99 el lector trobarà una breu bibliografia i el resum del pensament filosoficoteològic de la intel·lectual alemanya. Així mateix, a la revista *Teologia Actual*, número 23, del mes de febrer de 1998 apareix una exposició sobre l'itinerari del seu pensament filosòfic.

imaginar, al cim de la vida religiosa"². Em sembla que no es pot caracteritzar millor una vida vibrant de fe cristiana, d'amor a la filosofia, i fecunda en propostes intel·lectuals i culturals.

Abans de la seva entrada al Carmel (1933), es va distingir per la seva activitat com a professora, pedagoga, filòsofa, escriptora i gran defensora dels drets de la dona dins la societat i l'Església³. Predicava amb força el món dels valors, de l'esperit davant la matèria, i de l'esfera divina de l'ésser humà davant allò irracional i neopagà.

Precisament l'interès per les seves idees sociopolítiques és cada cop major entre creients i no creients. A l'individualista segle XIX l'ha succeït el social segle XX. En la seva pròpia persona, E. Stein experimentà les conseqüències d'aquesta revolució cultural⁴, la influència de la qual ha estat decisiva per a l'ordenació política i social d'Europa.

El seu pensament social s'arrela en la persona humana⁵. Des de l'individu projecta la construcció de l'Estat. Un Estat ple de promeses, però que no procuri en la *praxi* la felicitat dels seus ciutadans i desorganitzi la vida pública sense tenir present les necessitats dels seus membres, està destinat al fracàs.

Aspectes del seu pensament filosoficoteològic

No podem entendre el pensament social d'Edith Stein sense contemplar, encara que sigui resumidament, el seu itinerari filosoficoteològic. Ja durant l'etapa del seu currículum acadèmic es troba amb diverses teories, des de la mecànica científiconatural (negació de l'esfera religiosa de l'home), fins a la fenomenologia de Husserl (1859-1938)⁶. Tot li servia per reflexionar sobre la realitat de les coses. Així, va anar confegint el seu propi pensament. Un pensament que anirà fonamentant-se en el pensament fenomenològic, i que la durà a crear el seu propi mètode d'investigació⁷.

L'atractiu El pensament atractiu d'Edith Stein està estretament relacionat amb la icona Déu-Veritat. Ella s'autoidentifica com a filòsofa cristiana, essent una defensora del tomisme i del mètode

²A la carta de Grabman (Munic) al Carmel de Colònia amb data del 16-5-1947.

³Cf. Theresia a Matre Dei, *Edith Stein. En busca de Dios* (Navarra, 1987).

⁴W. Herbstrith, *Das wahre Gesicht Edith Steins* (Munic, 1971).

⁵Cf. Edith Stein, *La estructura de la persona humana* (Madrid: BAC, 1998). Carla Bettinelli, *Il pensiero di Edith Stein* (Milà, 1976).

⁶Cf. Wálter René Barrientos, *Edith Stein, un nuevo itinerario en la posibilidad de la filosofía cristiana* (Roma, 1999).

⁷Cf. Teresia a Matre Dei, *Edith Stein-eine grosse Glaubenszeugin* (Annweiler, 1986).

fenomenològic. I els intenta compaginar⁸. Defensora conseqüent de la dignitat humana, fonamentarà la visió de l'home com a imatge de Déu (*imago Dei*). L'home és contemplat des de la seva dimensió metafísica. La seva dimensió metafísica contempla l'home, en referència a Déu⁹. E. Stein s'oposa radicalment a l'espiritisme ateu i a l'horitzontalisme històric del seu temps. Així, els punts centrals del seu pensament filosòfic i teològic seran els següents:

1. La fenomenologia com a camí filosòfic per trobar la veritat dels objectes. En la fenomenologia, la pensadora alemanya troba fonaments sòlids sobre els quals construir la seva obra més preuada: la seva persona. La doctrina filosòfica d'Edmond Husserl no està orientada a ensenyar filosofies, sinó a filosofar. Ofereix l'instrumental perquè cadascú assoleixi els coneixements més precisos sobre si mateix i sobre la realitat¹⁰.

2. El tomisme com a veritable ciència veritable¹¹.

3. Connexió entre pensament tomista i fenomenologia com a explicació de la realitat i recerca de la veritat¹².

4. El valor de la persona humana en el si de la societat. Tothom és cridat a desenvolupar la seva personalitat en el si d'una comunitat i d'una societat concretes, procurant per procurar la seva posterior construcció posterior¹³.

5. Vida contemplativa i teocèntrica: la vida humana és un ascendre cap a la contemplatio divina. Per a la doctora Stein, "*com més s'eleva l'ànima cap a Déu, més profundament descendeix dins de si mateixa: la unió es produeix en la intimitat de l'ànima, en les seves profunditats*"¹⁴.

6. La vida en Crist. La cristologia steiniana es fonamenta en la vida espiritual cristificada. Sense experiència de Crist no hi ha cap vida interior; Crist és el centre del cosmos i de la humanitat, és qui dona sentit a totes les coses d'aquest món: "*Crist, el Ressuscitat, el*

⁸Cf. Edith Stein, *La fenomenologia de Husserl i la filosofia de sant Tomàs d'Aquino*, 1929.

⁹Cf. Jacinta Turolo García, *Edith Stein e a formação da pessoa humana* (Roma, 1988).

¹⁰Cf. E. Stein, *Sobre el problema de la empatia* (Mèxic: Universidad Iberoamericana, 1995), 48-49.

¹¹Cf. Christian Feldmann, *Edith Stein. Judía, filósofa y carmelita* (Barcelona: Herder, 1992), 57-59.

¹²Cf. Edith Stein, «Husserls Phänomenologie und die Philosophie des heiligen Thomas von Aquino», *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*, vol. suplementari (Husserl-Festschrift, 1929), 315-338.

¹³Cf. Edith Stein, *La estructura de la persona humana* (Madrid: BAC, 1998), 276.

¹⁴Edith Stein, *Pensamientos* (Burgos: Monte Carmelo, 1999), 69.

Rei de la Glòria, és el prototip i cap de la humanitat com a figura que cal imitar. Figura a la queal tot ésser humà està ordenat i de qui rep el seu sentit"¹⁵.

7. Mística de la Creu. La teologia mística steiniana es basa en la maduresa del caminar cristià cap a la Creu de Crist. L'ésser humà troba aquí la darrera explicació a la seva recerca de la veritat. El Crucificat és transformació interior per a l'ànima: "*En les angoixes mortals de la nit de l'esperit s'han anat extingint les imperfeccions de l'ànima, de la mateixa manera com la fusta es deslliura per mitjà del foc de tota humitat i, un cop seca, pot cremar amb tota la resplendor*"¹⁶.

L'ésser social de la persona

Al curs "*L'estructura de la persona humana*" (*Der aufbau der menschlichen person*) que la mateixa Edith Stein va impartir a la Universitat de Münster (1932-1933), trobem les bases del seu pensament social. Es tracta d'un curs caracteritzat per la valentia i el rigor intel·lectual, on s'apunten ja els motius que la portaren a ingressar al Carmel (1933).

El tema del curs ocupa un lloc central dins el pensament steinià. Ja en la seva tesi doctoral (*Zum Problem der Einfühlung*) abordà la qüestió de l'estructura de la persona humana. Més tard, la desenvolupà en les obres *Ésser finit i ésser etern* (*Endliches und ewiges Sein*) i *La ciència de la Creu* (*Kreuzeswissenschaft*). Edith Stein defensa el sentit social de la persona¹⁷.

L'home viu en la societat i la construeix amb el seu treball diari i amb la unió de les diverses voluntats humanes. La persona no és un ésser aïllat en un món sense sentit, sinó que es compenetra empàticament amb la resta d'individus. I d'aquí sorgeixen les comunitats, els pobles, les nacions...

Tanmateix, la pensadora alemanya presenta d'una manera enèrgica la dimensió religiosa de l'ésser de l'home i la seva referència a Déu¹⁸. S'oposa radicalment a l'esperit ateu i a l'horitzontalime històric del seu temps. Una discrepància la qualque, l'any 1933, hauria de pagar amb la pèrdua de la càtedra a l'Institut Alemany de Pedagogia Científica a Münster.

¹⁵Ibid., 23.

¹⁶Edith Stein, *La Ciencia de la Cruz* (Burgos: Monte Carmelo, 1999), 156-157.

¹⁷Cf. Edith Stein, *La estructura de la persona humana* (Madrid: BAC, 1998), 245 s.

¹⁸Cf. ibid., 291-303.

En el seu estudi *Individuum und Gemeinschaft*¹⁹, sobre les relacions entre individu i comunitat, tracta d'emmarcar l'individu al món. Així, l'home aïllat esdevé una abstracció. Sense vida social la seva existència no té cap sentit²⁰.

El fet de viure en societat s'integra amb l'estructura mateixa de l'home, convertint-se i es converteix aquest en un factor co-determinant de la configuració de tot el seu ésser. Ella mateixa ens dirà: "*L'existència de l'individu és existència en un món, la seva vida és vida en comú. I aquestes no són les relacions externes, que s'afegeixin a un ésser que ja existeix per si mateix, sinó que la seva inclusió en un tot més gran pertany a la pròpia estructura de l'home*"²¹.

Però cada home individual encarna un tipus humà²², és a dir, el que deu la seva configuració a manipulacions externes. Allò estructural de l'ésser-persona posseeix quelcom en comú amb a la resta de mortals de la mateixa comunitat. Els individus d'una mateixa comunitat posseeixen trets característics propis, malgrat que siguin totalment diferents.

I, com a conseqüència, cap raça, comunitat o poble és superior a una altre, ja que es configuren mitjançant tipus diversos, i mai comparables en graus de superioritat o d'inferioritat. Totes les comunitats es fonamenten en un vincle suprapersonal: la humanitat. Així ens ho recorda E. Stein: "*Les diferents comunitats humanes, tant les efímeres com les substantives, es basen en una comunitat universal que engloba totes les altres: la humanitat. No es tracta només d'un gènere, és a dir, del conjunt de tot allò que és home, sinó d'un individu concret, d'un organisme corporal-espiritual*"²³.

En un primer moment, la persona es revela davant la col·lectivitat mitjançant els seus actes socials (qüestions, peticions, mandats...). L'objecte d'aquests actes serà el que altres persones realitzin una acció determinada, en una presa de posició concreta. D'aquí naixeran les relacions socials, és a dir, quan dues o més persones siguin portadores d'actituds en un context d'enteniment (com és el cas de la relació d'amistat, on una persona es dirigeix amistosament cap al seu interlocutor).

¹⁹En *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung* Bd. V, 1922, 116-283.

²⁰Cf. Edith Stein, *La estructura de la persona humana*, 245.

²¹Ibid, 246.

²²Tipus procedeix de la paraula grega *tupos*, significant *cop* o *impacte*, i derivadament *allò format*.

²³E. Stein, *La estructura de la persona*, 249.

Per a E. Stein, el següent pas següent dins les relacions interpersonals és l'estructura social o comunitat. Concretament es tracta d'estructures "on, en la seva constitució, es desenvolupen una comesa, les persones, els seus actes socials i les relaciones socials. Es pot parlar de comunitat en el sentit ampli allà on no solament existeixen relaciones mútues entre persones; sinó que, a més, aquestes persones compa-reixen com una unitat i formen un "nosaltres"²⁴.

Feminisme catòlic

Sense cap mena de dubte, Edith Stein fou una feminista declarada. Els seus escrits, conferències i intervencions en a la ràdio així ho acrediten. El seu feminisme va evolucionar al mateix temps que la seva persona i la seva vida professional. De les tesis socialistes va passar, després de convertir-se, a la proposta d'un feminisme de base catòlica.

El seu pensament sobre la dona i el lloc que ha d'ocupar en la família i en la societat parteix de les Sagrades Escripures, especialment del Nou Testament i de les Cartes Paulines, de la Patrística, del Magisteri de l'Església i de l'antropologia cristiana. Amarada de l'espiritualitat catòlica, Edith Stein defensa un feminisme conseqüent amb el pensament eclesial del seu temps i, fins i tot, s'hi avança en certs moments.

Com a fruit de la reflexió sobre la dona, tenim les seves grans conferències que es troben recollides en el *Die Frau. Ihre Aufgabe nach Natur und Gnade* (La dona. El seu paper en la naturalesa i la gràcia) publicat eln 1959. Les seves conferències, impartides en unes sessions sobre l'educació de la dona, són del període 1928-1933.

Per a Edith Stein, dona i home només poden desenvolupar-se plenament si viuen en una relació autèntica amb Déu²⁵. D'aquí que la formació religiosa és sigui el nucli de tota tasca educativa per a la dona, la naturalesa de la qual, caiguda i degenerada, pot ser alçada a la seva puresa i elevada a l'altura del seu *ethos* vocacional tan sols si ella es lliura totalment a Déu. Encara que realitzi les feines de la llar, faci de mare, estigui present a la vida pública o passi els seus dies en un monestir, en qualsevol lloc, la dona ha de ser la serva de Crist.

²⁴Ibid., 248.

²⁵Cf. E. Stein, *La mujer. Su papel según la naturaleza y la gracia* (Madrid: Palabra, 1998), 45.

La figura de Maria, la *Teotokos*, ens mostra quines són les actituds de l'ànim de la dona pròpies de la seva vocació femenina²⁶. Podem dirigir la mirada a Maria en les Noces de Canà: el seu esguard silenciós ho observa tot i s'adona on manca alguna cosa. I abans que ningú no se n'hagi adonat, ja ha enviat l'ajuda. Troba els mitjans i les maneres, dóna les indicacions necessàries, i tot en silenci, sense fer notar res. Maria és exemple i model, per al feminisme steinià, de la dona treballadora²⁷.

Edith Stein considera que la incorporació de la dona a les diverses branques professionals és una autèntica benedicció per a tota la vida social, privada i pública, sempre que la dona custodii el l'particular ethos femení particular: *"Totes les capacitats de l'home són presents també en la natura de la dona, bé que en una altra mesura i en distinta proporció. Aquesta és una prova que també ella pot usar en les activitats que li corresponen. El límit està justament allà on l'activitat professional comença a obstaculitzar la vida domèstica, és a dir, el bé de la comunitat vital i educadora formada pels pares i els fills"*²⁸.

Relació entre persona, societat i comunitat

Edith Stein concep "comunitat" com a unió de vida i destí (família, nació). Sorgeix de la naturalesa o de la unitat dels sentiments. La comunitat vincula íntimament els individus entre si. En canvi, defineix la "societat" com una associació basada d'un mode predominant en càlculs racionals, i els seus membres poden romandre estranys els uns als altres.

Per a la nostra filòsofa alemanya, la persona neix ja com a membre d'una comunitat. Encarna ineludiblement els seus trets bàsics, fins i tot determina tot el seu ésser personal. Però aquests trets els va assumint progressivament, identificant-se amb la comunitat d'una manera pausada i participant per herència del mode d'ésser del seu propi poble.

Per això, per a E. Stein, *"tothom està cridat a esdevenir membre d'un poble en el sentit d'intervenir en el seu desenvolupament"*²⁹. L'individu s'obliga a exercir en el si de la comunitat alguna de les seves funcions vitals com ara conservar el benestar del poble, educar la joventutjoventut, expressar el caràcter cultural del poble en la prò-

²⁶Cf. ibíd., 83.

²⁷Cf. ibíd., 111.

²⁸E. Stein, *Pensamientos*, 39.

²⁹Ibíd., 277.

pia activitat creativa (arts, docència, llenguatge...), dirigir el destí de la comunitat des d'un càrrec polític o econòmic, etc. Cadascú contribuirà al progrés material i espiritual del seu poble amb les seves qualitats, sense necessitat que l'Estat planifiqui la societat i destrueixi la seva llibertat.

Davant la societat planificada de les ideologies materialistes de la seva època (nazisme, comunisme, feixisme...), Edith Stein fa prevaler la comunitat. Enfront la consideració de la persona com a objecte, contraposa la idea que els subjectes es troben en un pla d'igualtat i solidaritat, els uns amb els altres.

La comunitat supera la massa humana de l'Estat, de tal manera que permet als individus esdevenir copartíciaps de les seves vides, en el desenvolupament d'una societat més justa i equitativa. Així, l'home emergeix com a protagonista de la història. Però es tracta d'un protagonista seu: un constructor actiu.

Hi ha fets que s'oposen a la inclusió de tots els homes en el procés de desenvolupament d'un poble. És el cas del criminal o dels destructors del Dret, la llei i els costums de la comunitat. També existeixen hi ha individus separats del seu poble al llarg de les seves vides, els quals deixen de construir la història del seu poble. I això és així perquè *"l'ésser de l'home no és un procés forçós; la seva meta és una tasca que es pot realitzar amb major o menor perfecció, i que també pot romandre sense realitzar"*³⁰.

Però, per a l'individu que presta un servei a la seva comunitat, E. Stein reconeix que augmenta el valor de la seva comunitat dins del propi subjecte. D'aquesta manera, com més alts siguin els valors que el membre aporta a la seva comunitat, més l'enriquirà. D'aquí la urgència de promoure la cultura i la formació integral de totes les persones que constitueixen la comunitat. Aquest es converteix en el veritable sentit del progrés i la competitivitat ben entesos, per a millorar tant com es pugui la *res publica*.

La comunitat, el poble o la nació no han de tancar-se en si mateixos. El bon desenvolupament de les seves estructures socials i humanes dependrà també de l'abast de les seves capacitats. Per a E. Stein, cada poble té una història, i *"la seva història espiritual és en bona part la història de l'assimilació d'elements espirituals aliens"*³¹. I des d'aquest fet es desprèn amb tota claredat que la pròpia comunitat no ha de ser considerada com una realitat suprema. I, de cap manera, es pot prendre una actitud de prepotència sobre la resta de cultures o comunitats.

³⁰E. Stein, *La estructura de la persona humana*, 280.

³¹Ibid., 287.

Tensions entre individu i Estat

En el tractat *Untersuchung über den Staat* (1924)³², E. Stein desenvolupa un concepte peculiar d'Estat. Cal recordar que aquest treball l'escriurà envoltada d'un clima intel·lectual afectat per la desfeta alemanya en a la I Guerra Mundial i el ressorgiment dels partits totalitaris dins una nació democràticament feble.

En el seu ampli tractat afirma que la comunitat no pot recolzar-se exclusivament sobre un centre dirigent autoritari. L'estructura de l'experiència comunitària ha de girar al voltant dels individus que la componen, veritables protagonistes de les seves vides. Davant una política de mà de ferro (estatalisme nazi), E. Stein proposa la responsabilitat de cadascú en el si de l'Estat, anteposant els valors cristians, civils i religiosos en general a qualsevol altre.

Per a la filòsofa alemanya, la sobirania resideix en l'Estat, no en els seus dirigents. L'origen estatal no neix d'un contracte social (Rousseau), sinó de les preses de decisió dels ciutadans. Per això, és legítim negar l'obediència a l'Estat, ja que aquest se situa al servei de l'home i de la comunitat, sigui de la raça que sigui. Així, evitem una praxi política abusiva de l'Estat, quan aquest abusi de la feblesa innata del ciutadà.

Tanmateix, el poble i l'Estat no són el mateix. Per a E. Stein, "*un poble creix fins esdevenir una organització estatal, és a dir, entre les seves funcions espirituals es troba la de donar-se una forma estatal. Però també pot succeir que un poble desaparegui sense haver arribat a organitzar-se en un Estat. D'altra banda, un poble pot sobreviure al seu Estat. Així mateix, és possible que la funció de l'Estat precedeixi al naixement d'un poble i construeixi els fonaments, com va ser el cas de Nord-amèrica/Amèrica del Nord*"³³.

El poble posseeix uns trets peculiars, és capaç de forjar les funcions vitals de l'home i de la dona al qual pertany. Això és possible perquè ens trobem davant un poble "*quan som davant una vida en comú que, pel cap baix, aspira a abastar totes les funcions vitals de l'home. I quan això s'esdevé, ens trobem en la manera de ser o en el caràcter propis d'un poble, que es manifesten en tot el seu estil de vida*"³⁴.

La pensadora jueva sempre fou partidària de la democràcia. Uns anys abans que Adolf Hitler (1889-1945) es fes amb el poder, E.

³²En *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung* Bd. VII, 1925, 1-123.

³³Ibid., 273.

³⁴Ibid., 274.

Stein va promoure una democratització profunda de la societat, però considerava que la monarquia absoluta era la millor garantia per assolir la unitat estatal, ateses les vicissituds històriques del moment (1932).

Malgrat això, creia que el sistema democràtic era el fonament més segur per al progrés pacífic de l'Estat. Però, tal com afirmà la nostra pensadora alemanya, "*les exigències que la democràcia planteja al terme mitjà la mitjana dels ciutadans de l'Estat són tan fortes que el seu compliment és altament improbable i el perill de degeneració és màxim en aquesta forma d'Estat*"³⁵.

A més, cal promoure i reorganitzar el Dret Internacional. Aquesta disciplina portada a la pràctica, crearà llaços d'unió entre els països per evitar una catàstrofe mundial. Però no un sistema jurídic internacional basat en les relacions econòmiques i de no-violència; sinó, abans de tot, imbuït de valors humans i culturals. Perquè "*els pobles d'Europa que lluitaren entre si a vida o mort han topat els uns contra els altres i, no obstant això, la necessitat fa que prengui cos la idea que aquests pobles solament podran sortir de la seva prostració si s'entenen i s'ajuden els uns als altres*"³⁶.

I, per sobre de la realitat estatal, trobem Déu com a norma suprema a la qual els interessos de l'Estat han de supeditar-se. "*Tothom està sotmès al Sobirà suprem, davant qualsevol tipus de sobierania terrenal*"³⁷, declararà E. Stein. És lícit desobeir l'Estat quan es descontrola, per cercar una nova forma d'Estat, perquè aquest ha de romandre com a garant de les llibertats dels individus que el formen.

S'ha de treballar en la creació d'una situació que augmenti la seguretat contra els abusos del Dret. Per tal d'aconseguir-ho, caldrà l'aprovació de totes les persones afectades. Així, la missió de l'Estat consistirà en la realització dels valors (justícia, igualtat, solidaritat...), i podrà promoure el lliure desenvolupament lliure de la personalitat dels ciutadans.

³⁵E. Stein, *Untersuchung über den Staat. Jahrbuch für Philosophie un phänomenologische Forschung* Bd. VII, 1925, 56.

³⁶Ibid., 78.

³⁷E. Stein, *Geisteswissenschaften. Eine Untersuchung über den Staat* (Tubinga, 1970).

Bibliografia

a) Obres d'EDITH STEIN:

- (1950) *Werke*. Lovain.
 (1988) *La estructura de la persona humana*. Madrid.
 (2000) *Bildung und Entfaltung der Individualität*. Freiburg im Breisgau.
 (2000) *Die Frau*. Freiburg im Breisgau.
 (1988) *Essere finito e Essere eterno, per una elevazione senso dell'essere*. Roma.
 (1985) *Il problema dell'empatia*. Roma.
 (1998) *Introduzione alla filosofia*. Roma.
 (1987) *Phénoménologie et philosophie chrétienne*. Paris.
 (1994) *Ser finito y ser eterno*. México.
 (1993) *Una ricerca sullo Stato*. Roma.

b) Obres sobre EDITH STEIN:

- BERNBECK, E. (1967) *Individuum und Gemeinschaft bei Edith Stein*. Roma.
 BETTINELLI, C. (1976) *Il pensiero di Edith Stein*. Milano.
 GABORIAU, F. (1989) *Edith Stein, philosophe*. Paris.
 GÓMEZ ROBLEDO, A. (1988) *El pensamiento filosófico de Edith Stein*. México.
 GUILLEAD, R. (1974) *De la phénoménologie à la science de la Croix*. Lovain.
 RENÉ BARRIENTOS, W. (1999) *Edith Stein, un nuevo itinerario en la posibilidad de la filosofía cristiana*. Roma.
 PEZZELLA, A. (1995) *Edith Stein, fenomenologa*. Roma.
 TUROLO GARCÍA, J. (1988) *Edith Stein e a formação da pessoa humana*. Roma.
 GUTIÉRREZ DELGADO, J.M. (2001) *Testimonis d'esperança per a la nostra vida*. Barcelona.

Abstract

The author of this article, knowledgeable about Edith Stein's anthropology, explores some topics in her work directly related to the human person and their social and interpersonal dimension. Without analysing all the issues in Steinian thought, the author proposes an introduction to the concept of person that derives from the work of the author of *The Science of the Cross*.